

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

İslam Borçlar ve Aile Hukukunda Kasıt Unsuru, yazar Mehmet Selim Aslan, (Bursa: Emin Yayınları, 2017)

Değerlendiren/Reviewed by

Hamdullah ACAR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı,

Master Student, Van Yuzuncu Yil University Faculty of Theology, Department of Islamic Law
Van / Turkey

hamdullah_acar92@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2048-3508

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Mayıs / May 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 03 Kasım / November 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

DOI: 10.5281/zenodo.3572405

Atıf / Citation: Acar, Hamdullah. "İslam Borçlar ve Aile Hukukunda Kasıt Unsuru, yazar Mehmet Selim Aslan, (Bursa: Emin Yayınları, 2017)". *Van İlahiyat Dergisi*, 7/11 (Aralık 2019): 267-271. doi: 10.5281/zenodo.3572405.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/vanid> | mailto: vanyyuifd@yyu.edu.tr

Copyright © Published by Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /

Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Theology, Van, 65080, Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Özet

İslam hukuk doktrininde bir fiilin veya sözün hükmünü belirleme noktasında kasıt esas alınır. Kasıt; hukuki işlemlerden elde edilmek istenen neticedir. Bununla birlikte mükellefin söz veya fiillerinin kasıt sonucu meydana gelmesi halinde söz ve fiillerine hüküm bağlanır. Bu takdirde bir akdin esasını onunla elde edilmek istenen hukuki neticeye yöneltilmiş olan tarafların kastı teşkil eder. İslam dini mükelleflerden bir davranışı ortaya koyduğu zaman bunun bilinçli olarak yapılmasını ve o işe kalben yönelmesini istemiştir. Dini emir ve yasakların tamamı bir maksadı gerçekleştirmek için vazedilmiştir. Şari'in emir ve yasaklardaki maksadı da ya kulların maslahatını temin etmek yada onlardan bir mefsedeti gidermektir. Mükelleften istenen de bu maksat doğrultusunda hareket etmesi ve Şari'in maksadından başka bir şeyi kastetmemesidir. Hukuki tasarrufların geçerli olması noktasında bütün mezheplerin kasta önem verdikleri görülmektedir. **Anahtar Kelimeler:** Fıkıh, Aile Hukuku, Borçlar, Kasıt, İrade.

İslam Hukuku'nda bir fiilin veya sözün hükmünü belirleme noktasında kasıt esas alınır. Kasıt; hukuki işlemlerden elde edilmek istenen neticedir.(s.26) Bununla birlikte mükellefin söz veya fiillerinin kasıt sonucu meydana gelmesi halinde söz ve fiillerine hüküm bağlanır. Bu takdirde bir akdin esasını onunla elde edilmek istenen hukuki neticeye yöneltilmiş olan tarafların kastı teşkil eder. İslam dini mükelleflerden bir davranışı ortaya koyduğu zaman bunun bilinçli olarak yapılmasını ve o işe kalben yönelmesini istemiştir. Dini emir ve yasakların tamamı bir maksadı gerçekleştirmek için vazedilmiştir. Şari'in emir ve yasaklardaki maksadı da ya kulların maslahatını temin etmek ya da onlardan bir mefsedeti gidermektir. Mükelleften istenen de bu maksat doğrultusunda hareket etmesi ve Şari'in maksadından başka bir şeyi kastetmemesidir.

Hukuki tasarrufların geçerli olması noktasında bütün mezheplerin kasta önem verdikleri görülmektedir. Bütün hukuk ekollerinde akıl hastalığı, bayılma, uyuma gibi irade dışı durumların mükelleflerin kastını ortadan kaldırdığı için bu kişilerin kastının dışı vurumu anlamına gelen beyanına fikir birliği ile itibar edilmemiştir. Bunun yanında kişinin kastı ile beyanı arasında uyumsuzluk söz konusu olduğu durumlarda- hezl, ikrah, hata durumları gibi- kişinin kastına mı yoksa beyanına mı öncelik verileceği meselesi hukuk doktrinleri arasında tartışmalı konulardandır. İşte değerlendirmeyi amaç edindiğimiz bu eser, fakihlerin kasta dair görüşlerini, dayandıkları delilleri ve örnek olarak gösterdikleri fıkhi meseleleri incelemektedir.

Kitap; içindekiler, kısaltmalar, transkripsiyon işaretleri, önsöz, giriş, sonuç, kaynakça, metinde geçen şahısların ölüm tarihleri ve dizin başlıklarının dışında iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "*Kastın Kavramsal Çerçevesi, Hukuktaki Yeri ve Kasıtlı ilişkili Terimler*" başlıklarından oluşurken ikinci bölüm "*Borçlar ve Aile Hukuku Açısından Kasıt Ve Hukuki İşlemlere Etkisi*" başlığından oluşmaktadır.

Müellif, kitabın önsöz bölümünde işaret ettiği gibi klasik dönem hukuk literatüründe kasıtlı ilgili konular sistematik bir tarzda değil, ilişkin olduğu konular arasında dağınık bir şekilde ele alındığı için bu eser, İslam Borçlar ve Aile Hukukunda kasıt ve etkisi hakkındaki görüşlerin belirlenmesinde klasik dönem eserlerini esas alarak fakihlerin kasta ve kastın etkisine ilişkin

anlayışlarını genel bir çerçeve dahilinde sunmayı amaçlamaktadır. Kitabın giriş kısmında İslam Hukuku literatüründe kastın yerini belirlemeye çalışan müellif, birinci bölümde kastın teorik çerçevesini belirlemek için kasıt kavramı, kasıtle ilgili terimler, kastın türleri, kası ifade eden yollar, kastın hukuki dayanağı, ehliyet ve ehliyeti yasaklayan veya ortadan kaldıran durumların kasta etkisi, kasıt kavramı ile ilgili külli kaideler, kasıt ile hile-i şer'iyye ilişkisi ve kasıt kavramına yaklaşımlar gibi konuları incelemeye gayret sarf etmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde ise kastın etkisi ve fakihlerin kasta ilişkin yaklaşımlarının fûru'a yansımaları ele alınmıştır. Bu bağlamda Borçlar ve Aile Hukuku'na ilişkin başlıklar etrafında klasik dönem fûru' eserlerinde değinilen örnekler üzerinde durmuştur. Kısaca söylenecek olursa birinci bölümde kasıt kavramının teorik yönü üzerinde durulmuş ikinci bölümde ise kasta ilişkin metodolojik anlayışın fûru'a yansımaları ele alınmış ve kastın pratik yönü belirlenmeye çalışılmıştır.

Eserin önsöz bölümü kitabın yazılış hikayesini ve amacını ihtiva etmektedir. Bölümler alışık olduğumuz akademik disiplin ile yazılmış olmasına rağmen, müellif, kitabı akıcı ve daha rahat okunur bir hale getirmiş bunun yanında kitap içeriğini dayandırdığı kaynaklarla zenginleştirmiştir. Eserin neredeyse her başlığı altında mezheplerin genel yaklaşımlarının verilmesi ve bu yaklaşımların örneklerle desteklenmesi kitabın muhtevasına ayrı bir zenginlik kazandırmıştır. Yazarın inceleme konusu ettiği konu ve konunun detaylandırılarak anlatılması ilgili literatüre önemli bir katkı olarak görülebilir. Özellikle böyle bir çalışmanın hatırı sayılır bir uğraş gerektirdiğini vurgulamak gerekir. Nitekim müellifin kendisi de kitabın önsözünde ilgili konunun detaylarda gizli olduğunu ve konunun ana hatlarıyla belirlenmesinin hiç de kolay olmadığını vurgulamak istemiştir. Ayrıca sadece klasik eserlerden yararlanmayı yeterli görmeyen yazar çağdaş İslam hukukçularının da konuya dair yaklaşımlarını zikretmiş ve eski ile yeniye harmanlamaya gayret göstermiştir.

Müellifin her konuyla alakalı mezheplerin genel yaklaşımını zikretmesi okuyucu adına ayrı bir kolaylık sağlamıştır. Bu vesile ile okuyucu konuya bütüncül bakabilmekte ve mezheplerle alakalı aklına takılabilecek sorulara cevap bulabilmektedir. Böylelikle her okuyucunun müntesibi olduğu mezhebiyle alakalı genel yaklaşımın nasıl olduğu konusunda doyurucu bilgiye sahip olabileceği zenginlikte bir eser olmuştur. Tabii yazar bununla da yetinmeyerek yine her doktrinin kendi içerisindeki usulcülerinin konuya dair eleştirilerini de vermiş ve muhatap kitleye farklı bir perspektiften bakma fırsatı sunmuştur. Başka bir ifade ile müellif her konuda aynı anlatım metodunu kullanmış; klasik olanla çağdaş olanı vermek suretiyle eski ile yeni arasında mekik dokumuştur.

Müellif, birinci bölümde kasıt unsurunun fûru'a yansımaları meselesine gelmeden önce, öncelikle kasıt kavramıyla karıştırılma ihtimali olan fakat kendisiyle de anlam ilişkisi bulunan

kavramları ve hangi kavramın fikhin hangi alanında daha sık kullanıldığı belirlemeye gayret etmiş ve “amd, bais, niyet, irade, ihtiyar, rıza” gibi kavramların kasıt ile olan ilişkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Kavramsal çerçevenin ayrıntılarıyla işlenmesinin akabinde kasıtı gösteren lafız ve lafız dışındaki diğer vasıtaları (lafız, yazı, işaret, teati, sükut) kısaca anlatmak tercih edilmiştir. Müellif yine aynı bölümde kasıtın hukuki dayanağını oluşturmak maksadıyla, kasıtın göz önünde bulundurulması gerektiğine ve hukuki işlemlerin geçerliliği hususunda ona itibar edileceğine dayanak teşkil eden ayet ve hadislerden sadece iki tanesini vermekle yetinmiştir. Kanaatimiz delil sayısının çoğaltılması okuyucunun olayı kavraması ve Kur’an ve sünnete yönelmesi noktasında daha büyük fayda sağlayacağı yönündedir. İlgili bölümün devam eden kısmında müellif, ehliyetin tanımını yapmış, ehliyetin kısımlarını mezhepler bağlamında işlemiş ve daha sonra ehliyeti sakatlayan ya da ortadan kaldıran durumları işlemiştir.

Bölümün devam eden kısmında yazar, kasıtlı ilgili külli kaideler başlığında Mecelle’nin 2. Maddesi “*Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir*” ile bu külli kaideyi açıklayıcı mahiyette olan Mecelle’nin 3. maddesini “*Ukudda itibar makasid ve meaniyedir elfaz ve mebaniiye değildir.*” fıkıh mezheplerinin bu maddelere yükledikleri anlamları ve bunları ne derece işlettikleri hususunu çağdaş usulcülerin de söylemlerini zikretmek suretiyle gayet açıklayıcı bir şekilde ortaya koymuştur. Bölümün son başlığı olan “*Mezheplerin Kasta Verdikleri Önem*” başlığı altında yazar, kasıt konusunun bu kısma kadar anlatılan yönlerini mezhep yaklaşımlarında özetlemiş ve kasıtı daha iyi anlaşılması adına ana hatlarıyla tekrar etmiştir.

İkinci bölümde ise müellif, İslam hukukunun borçlar ve aile hukukuna ilişkin ve bazı hukuk ekollerince kasıtın etkili olduğu ve geçerliliğinde esas alındığı hukuki işlemleri ele almış, anlaşılması güç olan noktaları okuyucu için sadeleştirmiştir. Bunun yanında İne ve telcie satımlarını, sarhoş, hâzil, muhtî ve mükrehin diğer tasarruflarını işin içine dahil etmeden sadece alım satımlarını; aile hukukunda ise müvâzaa, hülle nikahı, sarhoşun, hâzilin, muhtînin, mükrehin ve öfkeli şahsın talaklarını ele almış, kişinin böylesi durumlarda kasıtın olup olmadığı ve hukuk bakımından kasıtına itibar edilip edilmeyeceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde teorik kısmı anlatılmaya çalışılan kasıtın, fûru’i fıkha yansıdığı pratik yönü ele alınmış, yine aynı metot takip edilerek kronolojik mezhep sıralamasıyla her mezhebin olay hakkındaki genel değerlendirmelerini aslı kaynaklarından dayandıkları delilleriyle vermeye özen gösterilmiştir. Ekollerin kabul gören genel görüşleri yanında yine aynı ekole mensup farklı görüşe sahip fıkıhçıların görüşleri ve gerekçeleri verilmiştir. Yazar yukarıda ikinci bölümde değindiğimiz başlıkları her mezhep başlığı altında ele

almamış bilakis her dört mezhebi başlıkların altında işleyerek okuyucu kitleye olaya her yönüyle bakabilme ve bütüncül bir değerlendirme yapabilme imkanı sunmuştur.

Sonuç bölümünde konuya mezhebi bir kaygı güdülmeden yaklaşmış, yazar kendi kanaatini içinde müphem bir anlam olmadan ortaya koymuştur. Metinde geçen şahısların ölüm tarihleri ise yazarın okuyucuya ekstra bir katkı sunmuştur. Eserin kaynakça kısmı okuyucuya zikri geçen konuya farklı perspektiflerden bakabilme imkanı sunmuştur. Aynı zamanda okuyucuya derin bir literatür tarama fırsatı vermiştir. Adı geçen mezheplerin genel değerlendirmeleri ve tavırları genelde mezheplerin aslı kaynaklarından verilmiştir.

Hatalı olduğunu düşündüğümüz kısımlardan bazıları şunlardır: Sayfa 85'te ikinci paragraf bağlamında son cümlenin “Bu fakihlerin sözlerinden de talakın gerçekleşmesi için kastın gerekli olmadığı anlaşılmaktadır.” şeklinde olmalıydı. “halinde boşama muteber değildir.” değil “İğlâk halinde boşama muteber değildir.” şeklinde olmalıydı. Hadisin baş kısmı unutulmuştur. (s. 127) “... Şâri'in kastına ters düşen hukuki işlemlerin geçerli olmaması gerekir.” şeklinde olmalıydı. (s. 185) Kanaatimizce maslahatla alakalı görüşlerinden dolayı tenkit edilen Necmüddin et-Tûfi'nin kaynak olarak gösterilmesi okuyucuda kendisine nispet edilen bilgiye karşı bir güvensizlik hali oluşturmayı haizdir.(s.94, dipnot:259)

Üzerinde çalışılan konu klasik kaynaklarda dağınık halde bulunduğu için böylesi bir çalışmayı ortaya koymanın hiç de kolay bir iş olmadığını belirtmek gerekir. Netice itibariyle İslam Borçlar ve Aile Hukuku alanında kaynaklık teşkil edebilecek bir hüviyet kazanmıştır. Bu alanda çalışma yapan her akademisyen ve öğrencinin keyifle okuyup yararlanabileceği bir eserdir.